

19.4.2011

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

SISÄASIAINMINISTERIÖLLE KANSAINVÄLISTÄ SUOJELUA HAKEVALLE ANNETTAVAA OIKEUDELLISESTA NEUVONTAA JA OIKEUSAPUA KOSKEVIIN SUOSITUKSIIN

(LAUSUNTOPYYNTÖ SM002:00/2011)

Lastensuojelun Keskusliiton mukaan kansainvälistä suojelua hakevien oikeusavun siirtäminen oikeusavun piiriin olisi tarkoituksenmukaista järjestelmän selkeyttämisen sekä ennen kaikkea riippumattomuuden vuoksi.

Keskusliitto yhtyy selvityksessä esiin tuotuun näkemykseen, että järjestämällä kohderyhmän tarvitsema oikeusapu yleisen oikeusapujärjestelmän piirissä voisi tuoda ratkaisun moniin järjestelmään liittyviin ongelmiin. Erillistä järjestelmää on puoltanut se, että näiden asiakkaiden tarvitsema oikeusapu vaatii erityistä osaamista. Tämänhetkinen tilanne kuitenkin vaarantaa hakijoiden oikeusturvan, kun koko prosessi on keskitetty yhden viraston alaisuuteen – sekä hakemusten tutkiminen ja päätöksenteko että lähinnä sosiaalityötä vastaavan vastaanottotyön koordinointi ja oikeusavun tai ilman huoltajaa tulleen lapsen edustamisen järjestäminen. Tällä kannalla on ollut myös korkein hallinto-oikeus, kuten selvitys toteaa (s.10). Tässä mielessä selvityksessä esitetty toteamus (s. 8), jonka mukaan keskittämisen tuoma *"kokonaisvastuu prosessista edesauttaa oikeudenmukaisuus- ja tehokkuusnäkökohtien toteutumista sekä viranomaisten että asiakkaiden näkökulmasta"* pitää paikkansa vain osittain.

Oikeusavun laatu tulee taata

Muutettaessa järjestelmää on kuitenkin pidettävä huoli siitä, että kansainvälisen suojelun kysymysten vaatima erityisasiantuntemus taataan. Eli vaikka oikeusaputoimistoissa on jo vuosien ajan tutustuttu jonkin verran turvapaikanhakuun liittyviin oikeudellisiin ongelmiin, tietämys ei yllä kaikkiin toimistoihin ja kaikille julkisille oikeusavustajille.

Niin ikään on pidettävä huoli siitä, että resurssit ovat riittävät. Raportissa oli esitetty arvio keskimääräisestä asiakkaaseen kuluvasta tuntimäärästä. On toivottavaa, että keskiarvolaskelmat eivät kuitenkaan päädy säädöstasolle tai ohjeiksi niin, että niillä rajoitettaisiin asiakkaaseen käytettävää aikaa. Aivan kuten raportti toteaa (s. 6), kansainvälistä suojelua hakevat eivät ole yhtenäinen ryhmä. Joukossa on hyvin erilaisia ihmisiä riippuen heidän iästään, terveydentilastaan, sosioekonomisesta taustastaan ja koulutustasostaan jne. Joidenkin kohdalla tarvitaan huomattavasti enemmän aikaa kuin toisten kohdalla sen lisäksi, että itse hakemukseen liittyvät seikat, siis suojelun tarpeeseen johtavat tekijät ja niiden todentaminen, voivat olla toisten kohdalla monimutkaisemmat. Keskusliitto korostaa lasten – etenkin ilman huoltajaansa tulleiden lasten – haavoittuvaa asemaa.

Esimerkiksi ilman huoltajaa tulleen lapsen turvapaikkaprosessissa on erityispiirteensä, ja oikeusavustajalta vaaditaan lisäksi kokemusta lasten kanssa työskentelystä.

Kilpailutus on osoittautunut hankalaksi oikeusavun järjestämisessä. Hankintalaki sopii hyvin tavaroiden ja joidenkin palvelujenkin ostoon, mutta kun on kyse oikeusvaikutuksiltaan niin merkittävistä asioista kuin sotaa ja vainoa pakenevien ihmisten suojelusta ja perustavanlaatuisista ihmisoikeuksista, hinta ei saa olla ainoa ratkaiseva tekijä palvelua valittaessa. Selvityksen mukaan vastaanottokeskukset ovat tuoneet esille kilpailuttamisen tarpeen ja ehdottavat kilpailutuksen järjestämistä alueellisenä. Pienten paikallisten yritysten tai yksittäisten lakimiesten toimintaedellytysten edistäminen ei kuitenkaan liene ensisijainen tavoite, kun pohditaan oikeusavun järjestämistä suojelua hakeville.

Oikeudellisen neuvonnan saanti turvattava tasavertaisesti

Työryhmä päätyy ensin suosituksessaan siihen, että oikeudellinen neuvonta ei kaipaakaan uudelleen organisointia. Hieman jäljempänä se kuitenkin toteaa olemassa olevan järjestelmän kehittämistarpeen ja suosittaa sen selvittämistä, tuleeko neuvonnasta säätää lailla. Samassa yhteydessä se jättää sittenkin oven auki myös uudelleenorganisoinnille todetessaan, että on tarpeen selvittää myös vaihtoehtoisia tapoja järjestää neuvonta (s. 37). Keskusliitto kannattaa sitä, että palvelujen hankintaprosessia selkiytetään. Se kuitenkin huomauttaa, ettei neuvonnan järjestäminen keskitetysti kauttakulkukeskuksina toimivissa yksiköissä olisi ongelmatonta – kaikki hakijat eivät kuitenkaan kulje näiden ns. transit-keskusten kautta, joten on turvattava neuvonnan saaminen kaikkialla.

Nykytilanteessa vastaanottokeskuksilla on mahdollisuus vaikuttaa – tieteen tai tietämättä – siihen, ketä käytetään lakimiehinä ja oikeusavustajina. Sama pätee edustajien valintaan. Näin on mahdollista, että muotoutuu käytäntöjä ja toimintakulttuureja, jotka heijastavat kyseisen paikkakunnan tai vastaanottokeskuksen erityispiirteitä, työkäytäntöjä, yhteistyömalleja, ilmapiiriä jne. Joissain vastaanottokeskuksissa saatetaan tulkita Maahanmuuttoviraston ohjeita eri tavoin kuin toisessa. Edellä kuvattu vastaanottokeskusten esittämä huoli paikallisten toimijoiden menestymisestä kilpailutuksessa kuvaavat myös ongelmaa. Toiminnan siirtäminen oikeusaputoimistojen organisoimaksi ja valvottavaksi on tästäkin syystä perusteltua. Vastaanottokeskukset vaikuttavat kuitenkin jo siinä vaiheessa asiaan, kun asiakkaille annetaan tietoa heidän oikeuksistaan oikeusapupalveluista. Keskusten välillä on eroja siinä, miten ns. "alkuinfo" järjestetään. Tämä vaikuttaa hyvin paljon siihen, miten hakija valitsee oikeusavun tarjoajan – hän valitsee niistä vaihtoehdoista, joita hänelle esitetään. Jotta hakijat olisivat tasavertaisessa asemassa keskenään, tulisi myös yleisen oikeudellisen neuvonnan järjestämiseen kiinnittää huomiota siinä vaiheessa, kun jatkotyöstetään ohjausryhmän suosituksia oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön kesken.